

THÀNH CỔ HIMEJI, NHẬT BẢN

PHẠM KHÁNH TRANG*

Ở Nhật Bản, thành cổ là một biểu tượng văn hóa nghệ thuật, kiến trúc, quân sự độc đáo, bắt đầu được xây dựng từ thế kỷ VII, phát triển rực rỡ từ thế kỷ XIV trở đi. Thành cổ không chỉ được xây dựng như những pháo đài, mà còn là dạng kiến trúc có những giá trị nghệ thuật, kiến trúc, thẩm mỹ cao. Trong số thành cổ hiện còn, thành Himeji là một trong những di tích lịch sử cổ nhất, với kiến trúc tiêu biểu cho nghệ thuật xây dựng thành cổ của Nhật Bản đương thời.

Thành cổ Himeji (lâu đài Himeji) cùng với thành Matsumoto (tỉnh Nagano) và thành Kumamoto (đảo Kyushu) được mệnh danh là “Tam đại quốc bảo thành” của Nhật Bản.

Tọa lạc trên đồi Himeyama, thành phố Himeji, tỉnh Hyogo, thành Himeji đã được UNESCO công nhận là di sản văn hóa thế giới vào năm 1993 với 3 tiêu chí¹:

Tiêu chí i: Himeji là ví dụ điển hình cho nghệ thuật kiến trúc bằng gỗ. Đây là công trình có sự kết hợp giữa chức năng quân sự và tính thẩm mỹ trong việc sử dụng thạch cao trắng, sự tinh tế trong mối quan hệ của tổng thể tòa lâu đài với tổ hợp mái cong;

Tiêu chí iii: Tòa lâu đài là biểu tượng cho quyền lực và sự liên tưởng đến thời kỳ thịnh vượng của chế độ phong kiến cho đến năm 1868 - thời kỳ Minh Trị Duy Tân;

Tiêu chí iv: Himeji đại diện cho đỉnh cao của loại hình kiến trúc lâu đài bằng gỗ của Nhật và bảo tồn được gần như nguyên vẹn các yếu tố gốc của nó.

1. Himeji được khởi dựng vào năm 1333 bởi lãnh chúa vùng Harima là Norimura Akamatsu. Đến

năm 1346, con trai ông là lãnh chúa Sadanori Akamatsu cho xây dựng thêm khu nhà ở và các công trình khác.

Hơn 2 thế kỷ sau đó, Himeji được sửa chữa, mở rộng nhiều lần và bị chiếm đóng bởi các lãnh chúa khác cho đến năm 1581, khi lãnh chúa Toyotomo Hideyoshi lên nắm quyền và dựng lên tháp canh 3 tầng.

Sau đại chiến Sekihara² năm 1600 (trận đánh gần như kết thúc thời kỳ nội chiến kéo dài trong lịch sử Nhật Bản), Mạc phủ Tokugawa của Tướng quân Tokugawa Ieyasu không ngừng gia tăng quyền lực. Ông đã ban thưởng cho con rể là Ikeda Terumasa (1564 - 1613) các thái ấp của vùng Harima (tỉnh Hyogo ngày nay). Với sự hưng thịnh của thời đại Shogun, Himeji bắt đầu được trùng tu vào năm 1601 và hoàn thành vào năm 1618.

Trong bối cảnh xã hội chiến tranh loạn lạc của cuộc nội chiến vào cuối thời Edo (dẫn đến sự kết thúc của chế độ phong kiến Mạc Phủ Tokugawa (1603 - 1868), mở ra một thời kỳ mới của Nhật Bản dưới sự lãnh đạo của Thiên hoàng Meiji (1868 - 1912) và ngay cả trong Thế chiến thứ II, cho dù nhiều lâu đài bị phá hủy nhưng thành cổ Himeji vẫn tồn tại một cách “kiên cường” cho đến ngày nay. Đây là một minh chứng lịch sử gắn liền với thời kỳ Mạc phủ đầy những cuộc chiến tranh đẫm máu, những vụ ám sát và những âm mưu đen tối, gắn liền với những lãnh chúa, geisha và thích khách nổi tiếng nhất thời bấy giờ.

2. Trong khu vực Đông Á, thành quách thiết kế với các tòa tháp, lâu đài hoành tráng được xem là kiểu kiến trúc tiêu biểu hiếm có của Nhật. Ở Hàn Quốc và Trung Quốc, sự phát triển của các pháo đài, thành lũy thường chỉ tập trung xây dựng chủ yếu tường thành, cổng thành, được thiết kế bao xung

* *Cục Di sản văn hóa*

Thành cổ Himeji - Nguồn: en.wikipedia.org

quanh để bảo vệ một không gian rộng, gồm khu dân cư, thành phố.

Kiến trúc của thành Himeji rất đặc biệt bởi thiết kế của nó là sự kết hợp giữa tính thẩm mỹ và tính năng quân sự.

Theo hướng từ Đông sang Tây, tòa thành có chiều dài 950 - 1600m; từ Bắc đến Nam dài 900 - 1700m, với chu vi khoảng 4200m, diện tích lên đến 233ha.

Thành Himeji được xây bằng gỗ. Trong vùng lõi di sản, có 83 tòa tháp gắn với hệ thống phòng thủ được cho là tiên tiến nhất khi ấy, trong đó có 74 di tích là tài sản văn hóa quan trọng: 11 hành lang, 16 tháp pháo, 15 cổng, 32 bức tường thành bằng đất, đá, với những bức tường cao đến 26m. Khu vực này được bao bọc bởi các lớp tường thành, các khu vườn tuyệt đẹp và hào nước xung quanh. Khoảng cách giữa 3 lớp hào rộng ở các phía Đông, Nam, Bắc và hẹp dần tại phía Tây.

Khu vực trung tâm gồm 1 tòa tháp chính - Daitenshu cao 6 tầng (thực chất là 5 tầng và 1 tầng hầm) và các tòa tháp phụ. Ở tòa tháp chính Daitenshu có 2 cột/trụ gỗ, đường kính 2m, nối thẳng từ tầng hầm đến tầng cao nhất. Tòa tháp chính này thông với 3 tháp nhỏ khác bằng hành lang có mái che, tạo thành 1 cụm tháp gọi là phong cách Renritsu.

Cổng thành và tường bao xoắn ốc được bố trí như mê cung, kẻ thù khó có thể tiến vào trong theo một đường thẳng dễ dàng. Dọc theo các bức tường

có bố trí các góc, lỗ châu mai để có thể bất ngờ tấn công kẻ thù mà không cần lộ diện. Tại đây có nhiều kho dự trữ gạo, muối và 33 giếng nước để sử dụng trong trường hợp bị bao vây.

Bên trong thành có những dãy hành lang dài, quanh co, được làm bằng gỗ, niên đại khoảng đầu thế kỷ XVII; nhiều phòng nhỏ dọc theo hành lang, có phòng dành cho tướng lĩnh, phòng

cho binh sĩ và phòng dành cho phụ nữ. Đặc biệt, ở phía Đông của nhà Daitenshu có một toà án nhỏ, nơi dành riêng cho các hiệp sĩ Samurai thực hiện nghi thức Seppuku³.

Hệ thống mái của thành cũng hết sức độc đáo, không to bè mà có góc nhọn. Đây là một đặc điểm nổi trội của hệ mái ở vùng lạnh, với các tầng mái ngói ống, đầu mái cũng như diềm mái được trang trí hoa văn hoa lá thanh thoát, đầu hồi của hai mái thường gắn biểu tượng động vật. Các lớp mái được trở theo nhiều góc, tạo thành những đường viền mái song song hoặc vuông góc với nhau, làm cho các nếp mái của 6 tầng lầu nhấp nhô đẹp mắt.

Sở dĩ mang tên gọi "Lâu đài Hạc trắng" (Shirasagi-jo) vì thành có hình dáng uốn cong về hai phía của mái, giống như cánh hạc đang vẫy và bề ngoài với những tòa tháp được phủ thạch cao trắng để chống cháy - gợi sự liên tưởng đến hình ảnh nên thơ của một con hạc trắng đang cất cánh bay lên.

3. Tính toàn vẹn của di sản

Có thể chia khu di sản thành khu vực bên trong và bên ngoài tường thành. Bao quanh toàn bộ thành cổ Himeji là 3 lớp thành phòng thủ, bên ngoài còn có hào sâu bao bọc, 83 tòa tháp trong đó bao gồm khu phức hợp tháp canh, thành lũy, cổng và các bức tường đá được bảo tồn gần như nguyên gốc từ thế kỷ XVII.

Có lẽ, những kiến trúc sư thời phong kiến Nhật Bản đã luôn bảo vệ tòa thành này trong tình trạng

tốt nhất có thể, với việc thường xuyên trùng tu từ thế kỷ XVII - XIX. Sau khi Chính phủ Nhật Bản tiếp nhận thành Himeji, một phần của tường ngoài phía Tây và nhà ở của Samurai đã được thay thế bởi các tòa nhà quân sự, rồi được gỡ bỏ vào năm 1945 để thay thế bằng các tòa nhà công cộng. Mặc dù vào năm 1882, một đám cháy đã phá hủy nơi ở bên trong lâu đài của lãnh chúa, nhưng những tổn thất này không đáng kể và về cơ bản, tổng thể của tòa thành vẫn được bảo tồn toàn vẹn.

4. Tính xác thực của di sản

Hàng loạt dự án từ năm 1934 đã được thực hiện bằng cách sử dụng các kỹ thuật tiên tiến nhất ở Nhật Bản cho việc bảo tồn các công trình bằng gỗ và phù hợp với các nguyên tắc của tính xác thực về mặt hình thức/thiết kế, vật liệu/chất liệu, truyền thống/kỹ thuật và vị trí/lắp đặt.

Việc sử dụng những chất liệu mới được kiểm soát một cách nghiêm ngặt, tất cả kiến nghị quan trọng đều cần được thảo luận và thông qua bởi một Hội đồng Quốc gia. Các tòa nhà được xây mới trong thế kỷ XIX - XX đều bị phá bỏ. Các biện pháp can thiệp không chính xác, như cửa ra vào, cửa sổ vốn đã được thêm vào ở những lần trùng tu trước đều được thay thế bằng các biện pháp thích hợp hơn sau khi có đủ thông tin về nội dung và hình thức của các bản gốc. Chỉ duy nhất một sự can thiệp được cho phép, đó là việc gia cố chắc chắn nền móng bê tông cốt thép cho tòa thành.

5. Bảo vệ và quản lý

Bước vào thời kỳ hiện đại (từ năm 1868), Chính phủ Nhật Bản đã phối hợp chặt chẽ với chính quyền địa phương trong việc bảo vệ di sản. 83 tòa tháp cùng các công trình khác được bảo tồn như tài sản quốc gia, tài sản văn hóa quan trọng và di tích lịch sử đặc biệt theo *Luật bảo vệ tài sản văn hóa (năm 1950)*. Bất kỳ sự thay đổi nào liên quan đến di tích trong khu vực bảo vệ đều phải nhận được sự cho phép của Chính phủ.

Khu vực vùng đệm của di sản với diện tích 143ha, được kiểm soát chặt chẽ bởi Pháp lệnh quy hoạch đô thị thành phố Himeji 1987, tính pháp lý của Pháp lệnh tiếp tục được bổ sung vào năm 2008 theo *Luật cảnh quan đô thị 2004*.

Như vậy, các tòa tháp và những bộ phận quan trọng được công nhận là tài sản quốc gia nằm trong di tích đều chịu sự quản lý của Chính phủ. Các phần còn lại thuộc quyền quản lý của tỉnh Hyogo, thành phố Himeji và các công ty tư nhân. Theo *Luật bảo vệ*

tài sản văn hóa (năm 1950), thành phố Himeji được chỉ định là đơn vị trông nom, bảo vệ hợp pháp di tích Himeji và các tòa tháp. Thành phố cũng đã thực thi trách nhiệm của mình thông qua Ban Quản lý Khu Di tích thành Himeji và theo Pháp lệnh của thành phố về quản lý Himeji, Quy hoạch tổng thể khu di tích lịch sử Himeji năm 1986 (sửa đổi năm 2008) và Hướng dẫn thi hành của Chính phủ. Những nỗ lực bảo vệ và phát huy giá trị di tích của thành phố thông qua các hoạt động thường xuyên, như: phòng chống thiên tai, bảo dưỡng, trùng tu, thuyết minh, thu dọn vệ sinh,...

Vì hỏa hoạn và động đất là hiểm họa lớn nhất đối với di tích, nên tại tòa tháp đều được trang bị thiết bị báo cháy tự động, camera an ninh, vòi phun chữa cháy và thiết bị chống sét. Tất cả thông tin từ các thiết bị này đều được điều khiển bởi Trung tâm Kiểm soát thiên tai thành phố Himeji. Đối phó với động đất, thành phố cũng đã thành lập một Hội đồng chuyên gia vào năm 2006 để nghiên cứu, phân tích và triển khai thực hiện Đề án tăng cường khả năng kháng địa chấn cho tòa tháp chính của Himeji.

Như vậy, với sự chung tay bảo vệ của chính quyền trung ương, địa phương và cộng đồng, trải qua những biến động trong quá khứ, dù hào hùng hay bi tráng, thành cổ Himeji, với những giá trị văn hóa, nghệ thuật kiến trúc và quân sự đặc sắc, đã tồn tại hàng trăm năm nay, không chỉ là một minh chứng lịch sử tiêu biểu và còn là một biểu tượng cho tinh thần võ sĩ đạo, ý chí kiên cường của con người Nhật Bản./.

D.K.T

Chú thích và tài liệu tham khảo:

- 1- www.Unesco.org.
  - 2- Trận chiến Sekigahara diễn ra vào ngày 21/10/1600, tại Sekigahara, thuộc tỉnh Gifu ngày nay. Trận đánh diễn ra giữa hai phe: một phe ủng hộ con trai của Toyotomi Hideyoshi là Toyotomi Hideyori lên nắm quyền; phe kia ủng hộ Tokugawa Ieyasu, daimyō hùng mạnh nhất thời bấy giờ. Trận chiến kết thúc với chiến thắng của Tướng quân Ieyasu.
  - 3- Đây là nghi thức tự mổ bụng tự sát của hiệp sĩ Samurai khi bị thất thủ, để tránh bị rơi vào tay quân thù và bị làm nhục.
  - 4- PGS. TS. Trịnh Sinh, "Bí ẩn lâu đài Himeji Nhật Bản", <http://www.vntravellive.com>.
  - 5- *Law of Protection of cultural property 1950, Japan*.
  - 6- <http://www.himeji-castle.gr.jp/index/English/>
  - 7- "姫路城の達人", <http://www.himeji-kanko.jp/>
  - 8- "Asian historical architecture", <http://www.orientalarchitecture.com>
- (Ngày nhận bài: 11/12/2015; Ngày phân biên đánh giá: 26/12/2015; Ngày duyệt đăng bài: 11/01/2016).